

XÁC LẬP QUYỀN SỞ HỮU TRÍ TUỆ CHO CÁC SẢN PHẨM OCOP

Bài học từ tỉnh Nghệ An⁽¹⁾

■ Đinh Thu Ngân, Trần Thị Mai Linh, Nguyễn Thu Hương
Trường Đại học KHXX&NV - Đại học Quốc gia Hà Nội

Phát triển sản phẩm OCOP gắn liền với xác lập quyền sở hữu trí tuệ nhằm xây dựng được thương hiệu riêng cho sản phẩm địa phương mà cũng là cơ hội lớn để nông sản Việt Nam có thể hội nhập với thị trường quốc tế. Tỉnh Nghệ An đang là một trong những địa phương đi đầu trong việc nhận thức được “cần phải xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP”. Chính vì thế, trong những năm gần đây, tỉnh đã có nhiều chính sách, giải pháp thiết thực nhằm hỗ trợ các cơ sở sản xuất đăng ký bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP. Song song đó, quá trình thực hiện cũng gặp không ít khó khăn, thách thức từ nhiều yếu tố khác nhau. Dù vậy, kinh nghiệm từ Nghệ An cũng là một bài học lớn, góp phần hoàn thiện chính sách, tháo gỡ vướng mắc để thúc đẩy công tác bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP trên toàn quốc.

Thực trạng về bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho các sản phẩm OCOP tại Nghệ An hiện nay

1.1. Đánh giá thực trạng về bảo hộ quyền Sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP tại tỉnh Nghệ An

Tỉnh Nghệ An là một trong những địa phương phát triển mạnh chương trình OCOP bao gồm các sản phẩm nông nghiệp, thủ công, thực phẩm làm từ nguyên liệu nông sản, và đã đạt được những thành tựu đáng kể. Tính đến tháng 3/2024, toàn tỉnh đã có 558 sản phẩm được xếp hạng OCOP đạt hạng 3 sao trở lên, trong đó, có 37 sản phẩm đạt 4 sao; 520 sản phẩm đạt 3 sao; 01 sản phẩm đạt hạng 5 sao, thêm 02 sản phẩm có tiềm năng đạt hạng 5 sao đang hoàn thiện hồ sơ trình Trung ương đánh giá, công nhận và đặc biệt là 1 sản phẩm 5 sao với tiềm năng xuất khẩu ra thị trường quốc tế. Đặc biệt, toàn bộ các huyện, thành phố, thị xã của tỉnh Nghệ An đều tham gia xây dựng và phát triển sản phẩm OCOP đúng với tiêu chí “Mỗi xã một sản phẩm”.

Các sản phẩm được gắn sao OCOP không chỉ là đại diện cho địa phương mà còn mang thương hiệu riêng của tỉnh Nghệ An. Đây là điều kiện rất thuận lợi cho doanh nghiệp khi tham gia vào thị trường tiêu thụ sản phẩm và tham gia xuất khẩu. Hiện nay, có khá nhiều sản phẩm OCOP của tỉnh Nghệ An đã được xuất khẩu qua các thị trường khó tính như Pháp, Đức, Hà Lan, Thụy Điển, Đan Mạch, Mỹ, Nhật Bản, Hàn Quốc, Singapore, và nhiều quốc gia khác.

Song song với việc nâng cao chất lượng sản phẩm, Nghệ An cũng đã chú trọng đến công tác bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho các sản phẩm OCOP. Hiện tỉnh đã có 2 chỉ dẫn địa lý được cấp bằng bảo hộ cho sản phẩm “Cam Vinh” và “Gừng Kỳ Sơn” - hai sản phẩm đặc trưng của địa phương. Việc được bảo hộ chỉ dẫn địa lý giúp khẳng định nguồn gốc cũng như chất lượng của sản phẩm.

Bên cạnh đó, Nghệ An cũng đã đăng ký bảo hộ 56 nhãn hiệu cho các sản phẩm địa phương, bao gồm 12 nhãn hiệu chứng nhận và 44 nhãn hiệu tập thể. Trong

số này, có 23 nhãn hiệu được cấp văn bằng bảo hộ cho các sản phẩm OCOP. Tuy nhiên, con số 23 sản phẩm OCOP được đăng ký bảo hộ nhãn hiệu vẫn còn khá khiêm tốn (chỉ chiếm 4,12%) so với tổng số 558 sản phẩm. Nhiều sản phẩm nông nghiệp chủ lực của Nghệ An chưa được bảo hộ đầy đủ quyền sở hữu trí tuệ, dễ bị làm giả, làm nhái, từ đó làm giảm chất lượng sản phẩm, làm giảm uy tín địa phương và làm giảm sức cạnh tranh trên thị trường. Đây là điểm cần phải quan tâm và lưu ý đối với chính quyền tỉnh Nghệ An trong quá trình thương mại hóa và mở rộng thị trường các sản phẩm OCOP.

1.2. Đánh giá những nỗ lực của Nghệ An trong việc hỗ trợ các cơ sở sản xuất đăng ký bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP

Nhận thức được tầm quan trọng của việc bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ đối với sự phát triển bền vững của chương trình OCOP, những năm qua, tỉnh Nghệ An đã có nhiều nỗ lực trong việc hỗ trợ, tạo điều kiện thuận lợi cho các cơ sở sản xuất thực hiện đăng ký bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm.

Tỉnh đã chủ động phối hợp tổ chức nhiều lớp tập huấn, hội thảo nâng cao nhận thức về tầm quan trọng của quyền sở hữu trí tuệ cũng như quy trình, thủ tục đăng ký bảo hộ. Các lớp tập huấn này không chỉ dành cho cán bộ quản lý mà còn hướng đến chính các chủ thể sản xuất, kinh doanh sản phẩm OCOP. Hầu hết các huyện đều phối hợp với Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh tổ chức Hội nghị tập huấn bảo hộ quyền sở hữu

trí tuệ đặc sản địa phương gắn với sản phẩm OCOP cho các hộ kinh doanh trên địa bàn. Qua đó, tỉnh vừa thúc đẩy người dân tham gia xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP, vừa trang bị thêm kiến thức quản lý và khai thác phát triển quyền sở hữu trí tuệ để bảo vệ lợi ích cho cộng đồng. Từ đó, góp phần xây dựng hình ảnh, thương hiệu và nâng tầm chất lượng sản phẩm OCOP của địa phương.

Với mục tiêu thúc đẩy các chủ thể sản xuất, kinh doanh sản phẩm OCOP chủ động tham gia bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ, UBND tỉnh Nghệ An đã ban hành cơ chế hỗ trợ tài chính dành cho việc đăng ký bảo hộ các đối tượng sở hữu công nghiệp. Theo đó, tổng kinh phí ngân sách hỗ trợ giai đoạn 2021-2030 dự kiến khoảng: 2.767,8 tỷ đồng, trong đó: Hỗ trợ đầu tư phát triển sản xuất: 2.520,6 tỷ đồng; Hỗ trợ chế biến, bảo quản, liên kết tiêu thụ nông, lâm, thủy sản, đảm bảo vệ sinh an toàn thực phẩm, xây dựng nhãn hiệu khoảng 495,0 tỷ đồng; Công tác khác: 10,2 tỷ đồng⁽²⁾. Cụ thể, về hỗ trợ trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ, tỉnh có mức hỗ trợ từ 10 triệu đến 30 triệu/1 văn bằng bảo hộ và hỗ trợ mua, chuyển giao tài sản trí tuệ để thương mại hóa không quá 30% giá trị hợp đồng chuyển nhượng (không quá 1 tỷ đồng)⁽³⁾. Chính

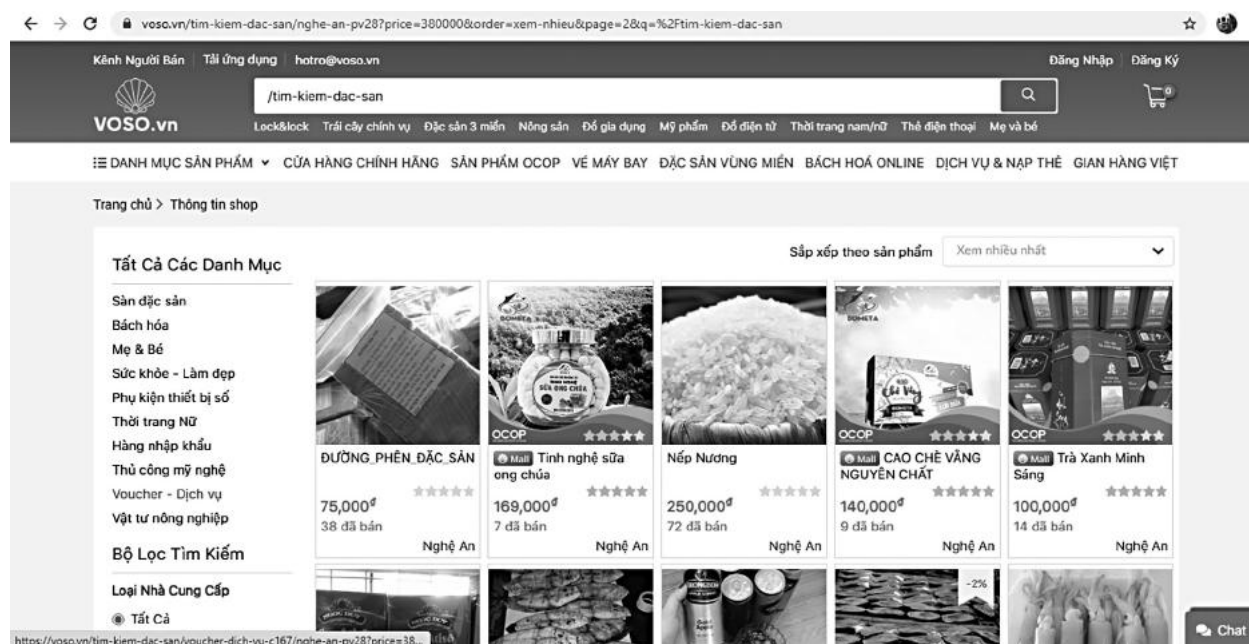
sách ưu đãi này không chỉ tạo động lực mà còn giúp tháo gỡ khó khăn về tài chính cho các chủ thể khi thực hiện đăng ký bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ.

Những nỗ lực nêu trên của tỉnh Nghệ An đã tạo ra nhiều chuyển biến tích cực, thúc đẩy các cơ sở sản xuất tích cực hơn trong việc đăng ký bảo hộ các đối tượng sở hữu trí tuệ cho sản phẩm OCOP của mình. Tuy nhiên, so với tiềm năng to lớn về sản phẩm OCOP, con số các sản phẩm được bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ vẫn còn khiêm tốn. Vì vậy, Nghệ An cần tiếp tục duy trì, đẩy mạnh hơn nữa các nỗ lực trên.

2. Bài học kinh nghiệm từ Nghệ An trong việc xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho các sản phẩm OCOP

2.1. Kinh nghiệm của Nghệ An

Tỉnh Nghệ An đã nhận thức rõ ngay từ đầu về tầm quan trọng của xác lập quyền sở hữu trí tuệ đối với các sản phẩm OCOP, chính vì thế, đã kịp thời đưa ra những chính sách nhằm khuyến

Một số sản phẩm tiêu biểu của Nghệ An trên sàn giao dịch thương mại điện tử

khích người dân tham gia chương trình OCOP nói chung và xác lập quyền đối với sản phẩm OCOP nói riêng. Các địa phương kết hợp cùng Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh thường xuyên tổ chức tập huấn kiến thức và kỹ năng nhằm hỗ trợ các đối tượng liên quan trong việc xây dựng và phát triển nhãn hiệu sản phẩm. Bên cạnh đó, tổ chức cho các chủ thể sản xuất sản phẩm địa phương tham gia học tập kinh nghiệm, khảo sát thực tế về trưng bày, giới thiệu sản phẩm tại các trung tâm thương mại, hệ thống siêu thị và các chợ truyền thống nhằm giúp họ tự chủ động nâng cao chất lượng và cải tiến sản phẩm để tăng sức cạnh tranh của sản phẩm, định hướng xuất khẩu, và mở rộng thị trường.

Qua đó, rút ra được bài học cho các địa phương khác, đầu tiên là nâng cao vai trò nhận thức của chính quyền địa phương về tầm quan trọng của việc bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ đối với phát triển bền vững chương trình OCOP. Đây là nền tảng quan trọng để các địa phương xây dựng và triển khai hiệu quả các chính sách, giải pháp cụ thể.

Đặc biệt, tỉnh Nghệ An đã và đang thiết lập các cơ chế, chính sách hỗ trợ thiết thực như miễn, giảm chi phí đăng ký, cung cấp dịch vụ tư vấn pháp lý miễn phí, các chương trình đào tạo, tập huấn... giúp tháo gỡ các rào cản, khó khăn cho các chủ thể sản xuất khi tham gia bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ, ưu tiên hỗ trợ các cơ sở sản xuất nhỏ lẻ, nguồn lực hạn chế, điển hình như Kế hoạch số 597/KH-SNN-PTNT Nghệ An về thực hiện Chương trình Mỗi xã một sản phẩm (OCOP) năm 2024; Quyết định số 4288/QĐ-UBND của UBND tỉnh Nghệ An về việc phê duyệt “Đề án phát triển các sản phẩm nông nghiệp chủ lực của tỉnh Nghệ An giai đoạn 2021-2025, tầm nhìn đến năm 2030”... Đây cũng là một điểm đáng học hỏi của Nghệ An trong việc đầu tư và lập ra những kế hoạch cụ thể để đưa vào thực tiễn bảo hộ các sản phẩm OCOP trên địa bàn tỉnh Nghệ An nói riêng và là bài học kinh nghiệm cho các tỉnh trên cả nước nói chung.

Các địa phương cũng cần chú trọng đa dạng hóa các hình thức bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ không chỉ dừng lại ở việc đăng ký nhãn hiệu mà còn cần quan tâm đến các đối tượng khác như sáng chế, kiểu dáng công nghiệp... để bảo vệ toàn diện hơn các giá trị sáng tạo của sản phẩm. Tại tỉnh Nghệ An, với những định hướng và kế hoạch về phát triển tài sản trí tuệ của tỉnh tại Quyết định số 1551/QĐ-UBND tỉnh Nghệ An về Kế hoạch phát triển tài sản trí tuệ Nghệ An đến năm 2030, tỉnh cũng đã đề ra những mục tiêu và phương hướng để phát triển tài sản trí tuệ trong thời gian tới cho không chỉ riêng về nhãn hiệu mà mở rộng ra cả sáng chế, kiểu dáng công nghiệp, đặc biệt là cả về chỉ dẫn địa lý. Tính đến nay, Nghệ An đã có 64 đơn đăng ký sáng chế và 76 đơn đăng ký kiểu dáng công nghiệp và 2 chỉ dẫn địa lý⁽⁴⁾ cho toàn tỉnh, đây là một con số đáng để các địa phương khác học hỏi trong công cuộc xây dựng và đẩy mạnh việc xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho các sản phẩm OCOP.

Để quản lý được các hoạt động về xác lập quyền, các địa phương cần có sự phối hợp chặt chẽ, hiệu quả giữa các cơ quan chức năng như Sở Khoa học và công nghệ, Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, các hiệp hội ngành hàng... trong việc hỗ trợ, tư vấn và giám sát quá trình đăng ký, bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ cho các sản phẩm OCOP. Đồng thời, cần có cơ chế chia sẻ thông tin, kinh nghiệm giữa các địa phương để học hỏi, áp dụng vào thực tiễn của từng nơi. Tỉnh Nghệ An đang làm rất tốt công

việc phối hợp giữa các chủ thể quản lý như Sở Khoa học và công nghệ, Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, Ủy ban nhân dân các cấp với các doanh nghiệp, các chủ thể sản xuất để có những lớp tập huấn cũng như phối hợp với các nhà phân phối, tìm kiếm thị trường tiêu thụ sản phẩm để phân phối các sản phẩm OCOP trên thị trường và rộng ra cả trường quốc tế. Cùng với đó là sự phát triển của các chuỗi “Điểm giới thiệu và bán các sản phẩm đặc sản địa phương”, nằm rải rác trên toàn tỉnh Nghệ An và được biết đến rộng rãi thông qua các trang thông tin điện tử, các kênh livestream bán hàng qua các nền tảng số. Nghệ An đã và đang xây dựng những mô hình nhằm xúc tiến thương mại các sản phẩm OCOP, các sản phẩm nông sản qua tất cả mọi nền tảng và thị trường tiêu thụ để tiếp cận gần hơn đến với mọi người tiêu dùng. Đây cũng là một điểm đáng học hỏi dành cho các tỉnh, địa phương chưa tìm được hướng phát triển sản phẩm hoặc chỉ qua các hình thức truyền thống như hội chợ, triển lãm... có thêm kinh nghiệm về hình thức kinh doanh mới cho địa phương.

2.2. Đề xuất mô hình quản lý cho các địa phương khác

Từ những bài học kinh nghiệm mà Nghệ An đã đạt được, nhóm tác giả đề xuất mô hình quản lý chung cho các sản phẩm OCOP được xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho các địa phương như sau:

- Hội nông dân cấp xã là tổ chức đoàn thể hoạt động và bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp, chính đáng của Hội viên. Bên cạnh chức năng và nhiệm vụ theo Điều lệ, Hội nông dân sẽ thực hiện các quyền hạn và nghĩa vụ của chủ sở hữu nhãn hiệu tập thể theo các quy định của pháp luật, Quy chế quản lý và sử dụng nhãn hiệu. Để thực hiện nhiệm vụ, chức năng này một cách có hiệu quả nhất, Hội nông dân cần thành lập Bộ phận quản lý chủ yếu quản lý những sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu. Trong đó, Chủ tịch Hội nông dân sẽ là người chịu trách nhiệm chung về công tác quản lý nhãn hiệu, quản lý các

sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu. Ban chấp hành Hội nông dân là đơn vị hỗ trợ tiếp ứng và duyệt hồ sơ cũng như cấp phép sử dụng các sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu cho các tổ chức và cá nhân cũng như giải quyết tranh chấp và hỗ trợ, quảng bá và thương mại các sản phẩm mình.

- Tiếp đến là bộ phận quản lý các sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu, đây là bộ phận thay mặt UBND thực hiện vai trò của chủ sở hữu nhãn hiệu trong quá trình hoạt động; Bộ phận này có nhiệm vụ tiếp nhận kết quả thẩm định Hồ sơ xin cấp quyền và đề nghị UBND cấp quyền sử dụng nhãn hiệu đối với các hồ sơ đạt yêu cầu. Bộ phận này sẽ do Chủ tịch UBND cấp huyện chịu trách nhiệm quản lý.

- Bộ phận xem xét, cấp phép sử dụng nhãn hiệu sẽ chịu trách nhiệm tiếp nhận Hồ sơ xin cấp quyền nhãn hiệu của các tổ chức, cá nhân theo quy định.

- Bộ phận kiểm soát việc sử dụng nhãn hiệu là bộ phận thực hiện công tác kiểm tra, giám sát việc sử dụng nhãn hiệu của các tổ chức, cá nhân đã được cấp Giấy chứng nhận quyền sử dụng nhãn hiệu theo quy định và việc sử dụng hệ thống tem nhãn.

- Bộ phận giải quyết khiếu nại và thực thi - đây là bộ phận tiếp nhận và xử lý các vi phạm theo đúng thẩm quyền trong việc quản lý, sử dụng sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu hoặc phản ánh lại với cấp trên để có phương án giải quyết phù hợp.

- Và cuối cùng là bộ phận quảng bá và thương mại sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu: Là bộ phận quảng bá hình ảnh, quản lý nội dung số của các sản

phẩm OCOP và thương mại hóa các sản phẩm OCOP mang nhãn hiệu đó.

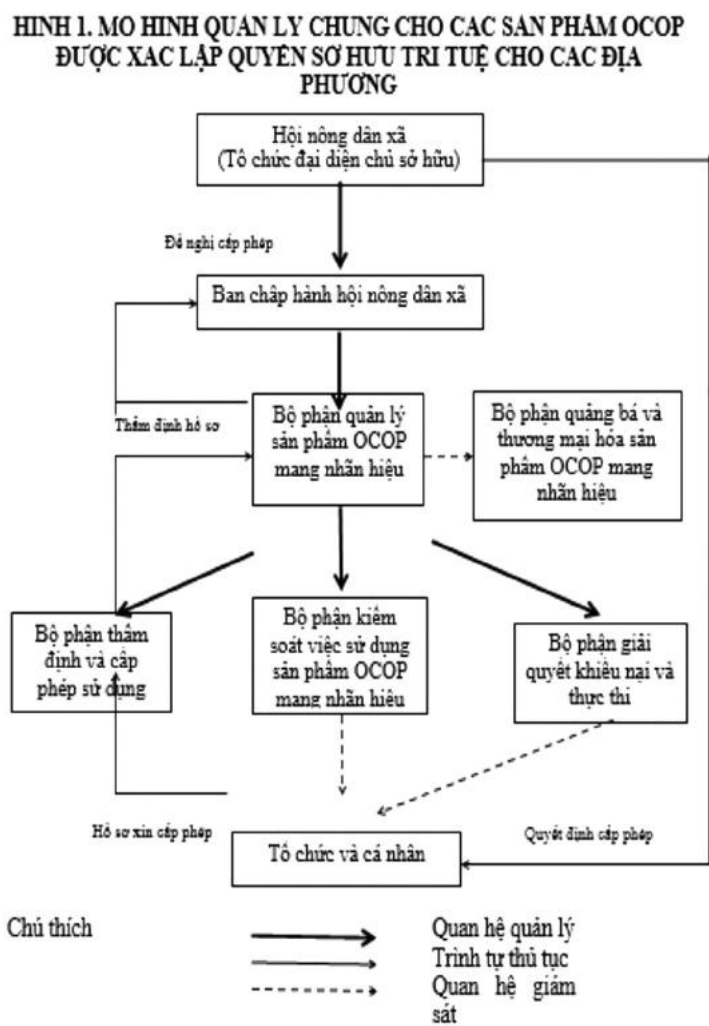
5. Kết luận

Qua nghiên cứu thực trạng tại Nghệ An, chúng ta có thể khẳng định rằng việc xác lập và bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ đóng vai trò vô cùng quan trọng đối với sự phát triển bền vững của chương trình OCOP. Trong thời gian tới, Nghệ An cần tiếp tục khẳng định thương hiệu, vị thế của sản phẩm OCOP trên thị trường. Tỉnh cần xây dựng các hình ảnh, nhãn hiệu, bao bì được phù hợp với từng sản phẩm OCOP, phù hợp với tổ chức sở hữu nhãn hiệu. Bên cạnh đó trong quá trình thực hiện thiết kế hệ thống nhận diện nhãn hiệu, cần phải thực hiện nghiên cứu và tìm hiểu mối quan hệ giữa đặc sản địa phương với người sử dụng, nhu cầu cũng như màu sắc, hương

vị mà người dùng yêu thích... và đặc biệt là nhu cầu thực tế của địa phương. Các cơ quan nhà nước cần có giải pháp hiệu quả nhằm quản lý sản phẩm và đưa sản phẩm thành sản phẩm OCOP được đăng ký nhãn hiệu nhằm đảm bảo chất lượng sản phẩm. Địa phương cần xác định sản phẩm OCOP tiềm năng để hỗ trợ người dân tiến hành xác lập quyền sở hữu trí tuệ cho sản phẩm đó.

Bên cạnh đó, Nghệ An cần tiếp tục xây dựng và phát triển hệ thống quảng bá sản phẩm trên các kênh/hệ thống thương mại để khai thác giá trị của các sản phẩm OCOP, mang sản phẩm đến tận tay người tiêu dùng. Ngoài ra, thông qua các kênh thương mại truyền thống như: bày bán, giới thiệu hàng hóa, dịch vụ tại các cửa hàng thực phẩm, khu chợ, siêu thị, gian hàng, hội chợ, hội chợ OCOP, hội chợ dành cho nông sản tại địa phương, thành phố, khu vực miền Bắc, quốc gia hàng năm. Ví dụ: Các hội chợ OCOP, chương trình “Festival Nông sản Hà Nội”, các hội chợ nông sản sạch...

Xây dựng hệ thống website cung cấp các thông tin và trao đổi, buôn bán sản phẩm OCOP, sản phẩm mang nhãn hiệu một phần để quảng bá đặc sản và một phần cũng để quảng bá du lịch, lịch sử và văn hóa của địa phương, một phần giúp tăng độ nhận diện của sản phẩm đến với người tiêu dùng. Cùng với đó là kết hợp xây dựng chuyện trang Facebook giới thiệu về các sản phẩm OCOP và phổ

Nguồn: Nhóm tác giả tổng hợp và đề xuất mô hình

biến về xác lập quyền đối với sản phẩm OCOP để quảng bá thông tin tới người tiêu dùng và phổ biến được tầm quan trọng của xác lập quyền đối với sản phẩm OCOP nói riêng và sản phẩm nông sản địa phương nói chung.

Ngoài ra, có thể xây dựng đội ngũ viết content để giới thiệu về sản phẩm OCOP và làm các chiến dịch tuyên truyền về lợi ích mang lại của sản phẩm OCOP sau khi đã được xác lập quyền. Content tiếp cận đa nền tảng, ưu tiên các đối tượng GenZ, học tập phương pháp marketing của trường hợp “Mì thanh long VinaCaty”, đăng tải trên các trang mạng xã hội đa hình thức như Zalo, Facebook, Tiktok để tăng độ nhận diện, mở rộng tệp khách hàng và mở rộng độ tiếp cận khách hàng.

Có thể thấy, việc xác lập và bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ không chỉ đem lại giá trị kinh tế trực tiếp mà còn góp phần thúc đẩy tinh thần đổi mới, sáng tạo, củng cố thương hiệu, mở rộng thị trường tiêu thụ - những yếu tố quan trọng để phát triển bền vững chương trình OCOP. Kinh nghiệm từ Nghệ An là bài học quý báu, cung cấp những định hướng thiết thực cho các địa phương khác trên hành trình xây dựng, bảo vệ “tài sản vô hình” cho các sản phẩm đặc sản vùng miền./.

Chú thích:

⁽¹⁾ Đề tài Khoa học Sinh viên năm 2024, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội. Người hướng dẫn khoa học: 1. Dương Thị Phương Nhung; 2. Hoàng Lan Phương.

⁽²⁾ Quyết định số 4288/QĐ-UBND của UBND tỉnh Nghệ An về việc phê duyệt “Đề án phát triển các sản phẩm nông nghiệp chủ lực của tỉnh Nghệ An giai đoạn 2021 -2025, tầm nhìn đến năm 2030”.

⁽³⁾ Quyết định số 04/2021/QĐ-UBND ngày 14/01/2021 của UBND tỉnh Nghệ An về Quy định thực hiện chính sách hỗ trợ tổ chức, cá nhân đầu tư, đổi mới công nghệ, ứng dụng tiến bộ khoa học và công nghệ trên địa bàn tỉnh Nghệ An.

⁽⁴⁾ Thông kê tại Cục Sở hữu trí tuệ tính đến tháng 12/2023.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, *Tài liệu tập huấn những kiến thức cơ bản về chương trình mỗi xã một sản phẩm OCOP*.

2. Hải Đăng (2024), *Nghệ An tích cực tìm đầu ra cho hơn 400 sản phẩm OCOP*, Báo Lao Động, <https://laodong.vn/kinh-doanh/nghe-an-tich-cuc-tim-dau-ra-cho-hon-400-san-pham-ocop-1287161.ldo>, truy cập ngày 14/03/2023.

3. Hiền Lương, Hồ Lâm (2023), *Đẩy mạnh xây dựng thương hiệu, từng bước nâng cao chất lượng góp phần khẳng định sản phẩm OCOP Nghệ An*, Ban Tuyên giáo tỉnh ủy tỉnh Nghệ An, <https://nghean.dcs.vn/vi-vn/tin/day-manh-xay-dung-thuong-hieu-tung-buoc-nang-cao-chat-luong-gop-phan-kh%E1%BA%B3ng-dinh-san-pham-ocop-nghe-an/405534-488093-437011>, truy cập 05/04/2024.

4. Nguyễn Văn Lam, Lê Thành Phương, Nguyễn Đắc Bình Minh (2023), *Ứng dụng khoa học và công nghệ phát triển bền vững các sản phẩm OCOP*, số 7 năm 2023 - Tạp chí Khoa học & Công nghệ Việt Nam.

5. Thanh Phúc (2023), *Nghệ An quan tâm xây dựng thương hiệu sản phẩm*, Báo Nghệ An, <https://www.nghean.gov.vn/kinh-te/nghe-an-quan-tam-xay-dung-thuong-hieu-san-pham-565743>, truy cập ngày 05/04/2024.

6. Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển truyền thông KH&CN, Đoàn Thanh niên Bộ KH&CN (2021), *Khai thác quyền sở hữu trí tuệ gắn với sản phẩm OCOP*, <https://www.most.gov.vn/vn/tin-tuc/19978/khai-thac-quyen-so-huu-tri-tue-gan-voi-san-pham-ocop.aspx>, ngày truy cập 14/03/2024.